

Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad

Training programme attendance report under DBT-project

Project title: Sustainable Rural Development through Beekeeping

Title of the training: Awareness of beekeeping activity

Place- Athegaon Kheda

Date- 26/12/2016

Sr.	Name of trainee	Age	Mobile	Signature
1	Rayesh Rere	42	9925685194	
2	Dipak Kharat	24	9011133112	
3	Rajiv K. Ichillore	31	9823282829	
4	Bhimraj S. Patil	42	9923828328	
5	श्रीधर प्रतापराव (मंडल)	41	9420403538	
6	Pavan S. Patil	35	9604454615	
7	Nivathi K. Borde	26	9766404745	
8	Subhash A. Bhamare	32	9922792875	
9	Yogesh A. Seethal	37	9628599140	
10	B.S. Sanyal	60	7276412177	
11	वसुधाकर रामराव वाघ	27	9922776408	
12	जयचंद्रराव देवेंद्रराव गिरी	.	.	
13	Sagar Jadhav	24	9623563636	
14	Subhash R. Pawar	30	9403384186	
15	बाबा देवेंद्रराव		9829800899	
16	पुत्रा देवेंद्रराव		9730465611	
17	श्रीधर देवेंद्रराव	36	9604512620	
18	अशुभम देवेंद्रराव पाटील	47	9511122602	
19	महेश्वर रामनारायण सुपारी	30	7758837880	
20	संतोष चंद्र	24	9766226103	

Signature of Project Assistant

Signature of PI

Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad

Training programme attendance report under DBT-project

Project title: Sustainable Rural Development through Beekeeping

Title of the training: Awareness of beekeeping activity

Place- Athegaon Kheda

Date- 26/12/2016

Sr.	Name of trainee	Age	Mobile	Signature
1	शुभाश्रम सुपकाळ	24	9975018436	
2	रमेश जी. व. देव		9223486098	
3	कुंसापीक दहाबोड	33	8983323264	
4	रावसाहेब सुखदेव दामोडे	62	2588536803	
5	दिवाकर जाधव	34	9420748249	
6	मारे त्रिलोचन सुखदेव	66	9325128236	
7	डा. अशोक अशोक	65	9604522103	
8	अशुभ रामेश्वर राठोड	24	7507113055	
9	साहेबराव लक्ष्मणराव दापके	50	9860815271	
10	संजय जाधव	40	9028525525	
11	संतोष का. र. नाथ जाधव	43	9689871930	
12	मोहेश पोपलराव सांराधर	35	8669181847	
13	आप्यासाहेब लक्ष्मण खंडागेडे	33	9423672372	
14	विशाल आशोकभाब ओडे	38	9604522104	
15	अमरकांत दिवाकराव राजे	30	9623962636	
16	श्री कृष्ण सिंग ना. रामेश्वर	31	9552313089	
17	जाधव गणेश नामदेव	31	8888625216	
18	सुभाष-अशोक दा. दे. दा.	34	9423129724	
19	नकासाहेब सुधाकर जाधव	46	9623267688	
20				

Signature of PI

Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad

Training programme attendance report under DBT-project

Project title: Sustainable Rural Development through Beekeeping

Title of the training: Awareness of beekeeping activity

Place- Athegaon Kheda

Date- 26/12/2016

Sr.	Name of trainee	Age	Mobile	Signature
1	मंगेश भाऊसाहेब जाधव	30	8237159654	
2	राजु बाबुराव मोरे	34	7218583455	
3	अशोक जनेखार ठोकळ	22	9404348734	
4	पवार सुभाष रघुनाथ	30	9403384186	
5	वीरेंद्र नरेंद्रराय काशीराम ठग		9220223488	
6	पवार महापानकाशीराम	32	9823509161	
7	श्रीगणेश रामकाश ठग	37	9673304531	
8	दुर्गमनाथ सदाशिवराव		93-2492-2202	
9	प्रविण दिलीप साठे		8055595151	
10	योगेश अशोकराव जाधव	37	9628599140	
11	श्री अतुल काशीराम ठग	39	7588302729	
12	सायल मोहिते	38	9763922530	
13	शिवर वासुदेव भांड	33	9970459222	
14	बाबुरावराव रामसाहेब फलोडे	39	9561117096	
15				
16				
17				
18				
19				
20				

दिल्ले मराठी विशेष

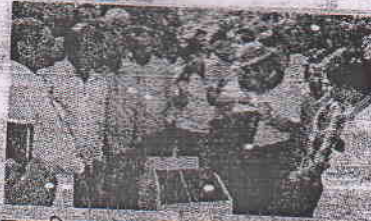
बामुचे प्राणिशास्त्र विभागप्रमुख डॉ. भालचंद्र वायकर यांचे प्रतिपादन

मधमाशी पोळी तोडून मध काढणे ही हानी

प्रतिनिधी | कन्नड

जंगलत किंवा बागेत मधमाशाची पोळी तोडून मध काढले जाते. त्यानंतर मध माशांना पुन्हा पोळी तयार करावी लागते. ४० किलो मधपासून १ किलो मध तयार होते, या प्रक्रियेत मधमाशाची मोठी शक्ती वाया जाते त्यामुळे परागीभवन व मध निर्मितीवर विपरीत परिणाम होते. अशा पद्धतीने पोळी तोडून मध काढणे ही एक राष्ट्रीय हानी असल्याचे प्रतिपादन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाचे प्राणिशास्त्र विभागप्रमुख डॉ. भालचंद्र वायकर यांनी केले.

जय किसान जय विज्ञान सप्ताहानिमित्त गांधेली येथील महात्मा गांधी मिशन कृषी विज्ञान केंद्र, शिवाजी महाविद्यालय व पारिजात अंग्रेजी यांच्या वतीने तालुक्यातील खेडा येथे प्रगतिशील शेतकरी अजय जाधव यांच्या

मधुमक्षिका पालनाविषयी माहिती देताना डॉ. भालचंद्र वायकर.

शेतात सोमवारी आयोजित मधुमक्षिका पालन प्रशिक्षण व प्रात्यक्षिक कार्यक्रमात ते बोलत होते. अध्यक्षस्थानी चितामणराव मोरे, तर अशोकराव आहरे, प्राचार्य डॉ. विजय भोसले, सरपंच रावसाहेब देहातोंडे, रावसाहेब दापके, योमेश विडवाई, डॉ. रमेश सूर्यवंशी, डॉ. चाव. डी. पवार, रोहिदास पवार उपस्थित होते.

डॉ. वायकर म्हणाले, मध गोळा करणाऱ्यांनी मध पेट्याचा सापर करावा. त्यांना आवश्यक व्यवस्थापन तंत्रज्ञान पुरविण्यास आम्ही तयार आहोत. ग्रामीण भागात मध पेटितून मधमाशी पालन सुरू केल्यास स्थानिक मधमाशांचे संवर्धन होऊन पोळी तोडून मिळणाऱ्या मधपेक्षा जास्त मध मिळेल. तसेच सकस व सशक्त अन्न धान्य निर्मिती व 'हमखास' राज्यात मिळवण्यासाठी शेतकऱ्यांनी स्वतः पुढे येऊन शास्त्रशुद्ध पद्धतीने मधुमक्षिका पालन व्यवसायाकडे वळण्याची आवश्यकता असल्याचे आवाहन डॉ. वायकर यांनी केले. ग्रामपंचायतींनीही नदी काठची पडीत जमिनीवर लिंबू, शेवगा, आंबा, हद्दगा, निलगिरी, जांबूळ, हिरडा, बदाम, कवट, चिंच, बोर, सुबामूळ, करज, गुलमोहर सह विविध झाडे लावून तेथे मधमाशी पालन सुरू करावे. प्रास्तविक डॉ. सुकासे यांनी केले.

विमलबाई मोरे यांची निवड

जायकवाडी, ता. २७ (बातमीदार) : कातपूर (ता. पैठण) येथील जिन्हा परिषद प्राथमिक शाळेत शालेय व्यवस्थापन समितीच्या अध्यक्षपदी विमलबाई मोरे, तर उपाध्यक्षपदी सोमनाथ मिसाळ यांची निवड झाली. समितीत सविता मिसाळ, ज्योती मिसाळ, सुनीता दहीहांडे, अनिता रोडी, दत्तात्रय रोडी, अशोक जाधव, निर्मल रोडी, धनंजय मोरे, अशोक सोलनकर, सूरज गालफाडे, प्रेरणा लगडे, सचिव मुख्याध्यापक गणेश बारस्कर यांचा समावेश आहे.

सकाळ Today A.
दि: 28/12/2016

अन्नधान्याची निर्मिती अन् रोजगारासाठी

मधुमक्षिका पालन करा

चंद्र वायकर : खेडा येथे प्रशिक्षण व प्रात्यक्षिक

खेडा (ता. कन्नड) : येथे मधुमक्षिका पालनाचे प्रात्यक्षिक दाखविताना डॉ. भालचंद्र वायकर. सोबत प्रातिशील शेतकरी अजय जाधव, चिंतामणराव मोरे, अशोकराव आहे.

जय किसान जय विज्ञान समाहानिमित्त गांधेली येथील महात्मा गांधी मिशन कृषी विज्ञान केंद्र, शिवाजी महविद्यालय व पारिजात ऑर्गॅनॉटर्फ खेडा (ता. कन्नड) येथे प्रातिशील शेतकरी अजय जाधव यांच्या शेतात सोमवारी (ता. २६) आयोजित मधुमक्षिका पालन प्रशिक्षण व प्रात्यक्षिक कार्यक्रमात ते बोलत होते. अध्यक्षस्थानी चिंतामणराव मोरे होते. अशोकराव आहे, प्राचार्य डॉ. विजय भोसले, सरपंच रावभाहेब दहातोडे, रावसाहेब दापके, योगेश बिडवाई, डॉ. रमेश सूर्यवंशी, डॉ. वाय. डी. पवार, रोहिदास पवार यांची प्रमुख उपस्थिती होती.

डॉ. वायकर म्हणाले की, मधुमक्षिका पालनातून आपण अजूनही मधनिर्मिती, परागीभवन व मेण निर्मिती यामध्येच घुटमळत आहोत. त्याच्याही पुढे जाऊन विष, प्रोपोलिस,

रॉयल जेली निर्मितीकडे शेतकऱ्यांनी वळण्याची आवश्यकता आहे. मधुमक्षिकांचे विष बाजारपेठेत सहा हजार ते १२ हजार रुपये प्रतिग्रॅम या भावाने विकले जाते, तर प्रोपोलिस व रॉयल जेलीला जगात प्रचंड मागणी आहे. डॉ. सुकासे यांनी प्रास्ताविक केले. यानंतर मधुमक्षिका पालन प्रात्यक्षिक करण्यात आले. या वेळी मधुमक्षिका परागीभवन, पराग गोळा करणे, प्रोपोलिस काढणे, राणी माशी ओळखणे, अंडी तपासणे, त्रासदायक कीटक, पक्षी यांची ओळख याविषयी माहिती देण्यात आली. या वेळी अनुराग शिंदे, अंकुश अंभोरे, राजेश तुपे, पंडित पुंगळे, डी. के. जाधव, रमेश जीवरख, मंगेश जाधव, गणेश पाडसवान यांच्यासह शेतकरी उपस्थित होते. प्रा. तुषार चव्हाण यांनी सूत्रसंचालन केले. अजय जाधव यांनी आभार मानले.

पोळी तोडून मध खाणे ही राष्ट्रीय हानी

जंगलात किंवा बागेमध्ये मधुमक्षिका पोळी तोडून मध काढून घ्यायला जातो. यानंतर मधुमक्षिकांना पुन्हा पोळी तयार करावी लागते. ४० किलो मधुपासून एक किलो मेण तयार होते. या मधुमक्षिकांना पोळी तोडून घ्यायला जाते. त्यामुळे परागीभवन मधुनिर्मितीवर विपरीत परिणाम होतो. अशा पद्धतीने पोळी तोडून मध काढणे म्हणजे एक राष्ट्रीय हानी असून आदिवासी व जंगलातून मध गोळा करणाऱ्यांनी मध पेट्यांचा वापर करून त्यांना आवश्यक व्यवस्थापन तंत्रज्ञान पुरविण्यास आम्ही तयार आहोत. ग्रामीण भागात मधपेट्यातून मधुमक्षिकापालन सुरू करून स्थानिक मधुमक्षिकांचे संवर्धन होऊन पोळी तोडून मिळणारे मधुपेक्षा जास्त मध मिळेल.

स्थानिक पेट्यांचा वापर करावा

डॉ. वायकर म्हणाले की, मधुमक्षिका पालन करण्यासाठी रोकटकांनी गावावरून पेट्या खेदी करू नयेत. बाहेरून आलेल्या पेट्यांवर विविध असण्याची शक्यता असते. त्यापेक्षा शेतकऱ्यांनी मधुमक्षिकांच्या स्थानिक पेट्यांना प्राधान्य द्यावे.

झाडे लावून पैसे कमवा

शेतकऱ्यांनी बांधवरील झाडे तोडून पैसे कमवण्याऐवजी विविध प्रकारचे झाडे लावून त्यायोगे मधुमक्षिका पालन करून उत्पन्नस्वरूपात मिळवण्याची सोय करावी. ग्रामपंचायतनेही नवशुद्धी, जमिनीवर लिंबू, शेवगा, आंबा, हदगा, मिरिची, जंभूळ, निंबू, बदाम, कवट, चिंच, बोर, सुवाभूळ, करंद, तुळसेख वासह या झाडे लावून तेथे मधुमक्षिका पालन सुरू करून उत्पन्न कार्यात हात लावावा.

मधुमक्षिकांचे जीवन रहस्य

एक चमचा मध गोळा करण्यासाठी एका मधुमक्षिका ४० फीट्या होतात. एक मधुमक्षिका एका दिवसात १२ हजार फुलांना देते. एका मधपेट्यात १२ हजार मधुमक्षिका सुरू करतात. एक राणी एका दिवसात ५०० ते दोड हजार अंडी घालू शकते. मधुमक्षिका मरुपरीत परागकण जमा करते, तर सकाळी ११ वाजेपर्यंत मध जमा जगातील एक तृतीयांश अन्नधान्य मधुमक्षिका परागीभवनामुळे निर्जिकच्या काळात मधुमक्षिका पालन हा कृषी क्षेत्रातील अविभाज्य असेल. याशिवाय कृषी उत्पादन यंत्रणात उच्च नाही.

Signature of PI

Signature of Project Assistant

खंडिरामसिंह राजपूत यांनी केले. आसरा सूर्यवंशी या टीमने सायंकाळी अगतगुरु शंकराचार्य प.पु.स्वामी विद्या मंडळासह आयोजक ग्रामस्थ तुर्काबाद
 काजडेअनचे वाहेद पठाण, शकील उशिरापयंत रुग्णांची तपासणी केली. नृसिंह मारुती महाराज यांच्या हस्ते खसडी आदींनी केले आहे.

वेळोष्णी 21/3/17

मधमाशांचे पालन व शाश्वत शेतीतून साधले भरघोस उत्पादन

अजय जाधव या अवलियाने केले शेतीचे नवे मॉडेल विकसित

तालुका प्रतिनिधी / २० मार्च

कन्नड : राज्यातील शेतकरी अल्प उत्पन्नामुळे व नापिकीला त्रासले असल्यामुळे शेतकऱ्यांना कर्ज माफी द्यावी, शेतकऱ्यांच्या मालाला हमीभाव द्यावा यासाठी विविध स्वरातून मागणी होत असतांना दुसरीकडे कन्नड तालुक्यातील अठेगाव खेडा या गावातील प्रगतशील शेतकरी अजय जाधव यांच्या शेतीला देशविदेशातून शेतकरी, अभ्यासक व संशोधक यांच्या भेट देण्याच्या संख्येत दिवसेंदिवस वाढ होत आहे. सहायिक वाचकांना प्रश्न पडला असेल की काय आहे. प्रगतशील शेतकरी अजय जाधव यांच्या शेतात कोणत्या कारणासाठी लोक दूरदूरून भेट देण्यासाठी येतात ?

कन्नड तालुक्यातील खेडा गावाची संपूर्ण शेती पावसाच्या पाण्यावर अवलंबून आहे चांगला पाऊस झाला तरच गहू, हरबरा हे पिके घेता येतात परंतु अजय जाधव या अवलियाने दुष्काळावर मात करित आपल्या शेतात विविध प्रयोग करित दररोज अवघ्या हजार ते दीड हजार लिटर पाण्यावर तब्बल दहा एक्कर शेत वर्षभर हिरवेगार ठेवले आहे.

आजूबाजूच्या शेतकऱ्यांच्या रानात डोक्यांना हिरवे दिसणेही दुर्लभ झाले असतांना दुसरीकडे जाधव यांच्या दहा एकरच्या शिवाऱात विविध हिरवागार पिके डोलत बघितल्यावर आपण म्हणाल यांच्या विहिरीला भरपूर पाणी असेल तसेही काही नाही विहिरीत डोक्यांन बघितले तर ठण्ठण गोपाल विहिरीत पिण्याजोगे एवढेच पाणी मग हि किमया झालीच कशी ! आपल्यालाही विश्वास बसणार नाही परंतु हे सत्य आहे आणि म्हणून तर जाधव यांची हीच किमया बघण्यासाठी देश विदेशातून अभ्यासक व संशोधक यांच्या शेतीला भेट देण्यासाठी येतात

दैनिक देशोन्नती प्रतिनिधींनी अजय जाधव यांच्या

शेतीला जेव्हा भेट दिली तेव्हा योगायोगाने इंदोर येथिल देवी अहिल्याबाई विश्वविद्यालय, एम्स धामोदचे प्राचार्य डॉ. शैलेश शर्मा, काश्मीर येथील यंग सायन्सटिस्ट म्हणून पुरस्कार मिळविलेले प्रा. मोहम्मद अब्बास, प्रा. मंदरा वास्कर व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठातील प्राणीशास्त्राचे प्रा. डॉ. बी.बी. वायकर हे शेती अभ्यास दौऱ्या निमित्ताने जाधव यांच्या शेतीला भेट देण्यासाठी आले होते. यावेळी आलेल्या अभ्यासकांनी अजय जाधव यांनी शेतीत केलेल्या विविध प्रयोगाचे, शैली व शास्त्रशुद्ध शेतीची प्रशंसा करित कौतुक केले अजय जाधव हे कला शाखेतील विद्यार्थी असून देखील प्राणीशास्त्र व वनसतीशास्त्रात इतकी रुची ठेवून माहिती संपादित करतो याबद्दल आश्चर्य व्यक्त केले. मधमाशी पालनाचे संशोधक व अभ्यासक डॉ. वायकर यांच्या सोबत अनौपचारिक गप्पा करित असतांना ते म्हणाले की जाधव यांनी आपली सर्व शैली शैली पद्धतीने केली, यात माधुमाशांचे पालन केल्याने पिकांचे नैसर्गिक पद्धतीने परागीभवन झाले यामुळे उत्पन्नाने अनेक पटीने वाढ झाली रासायनिक खतांचा वापर न झाल्यामुळे उत्पन्न विषमुक्त झाले. शेतात लाभकारी जीवाणूंची वाढ होऊन जमिनीने ओलावा वर्षभर टिकून ठेवला यामुळे अगदी अल्प पाण्यात पिके हिरवागार करता आली त्यात सर्व पिकांची निव्वड गावरान

जातीचे केल्याने बाजार भाव तर जास्त मिळाली शिवाय चव व गोडीतही वाढ झाली हेच अजय जाधव यांच्या शेतीचे गमक आहे. अजय जाधव यांनी आपले अनुभव कथन करतांना म्हणाले की माझे शिवाय हिरवेगार दिसण्यामागे पाणी हे कारण नसून शैलीपद्धतीने केलेली शेती व मधमाशी पालन हे मुख्य कारण आहे आकाराने अत्यंत छोटीसी दिसणारी, मधमाशी हिचे शेतीसाठी असंख्य फायदे आहेत मधमाशी नैसर्गिक पद्धतीने परागीभवन घडून आणते

डाळी, कडधान्य, फालेभाज्या फुले उत्पादनात अनेक पटीने वाढ होते व माझे सर्व पिके शंभर टक्के शैलीपद्धतीवर पिकविल्यामुळे माझे शेतमाल विषमुक्त आहे म्हणून बाजारभावापेक्षा दुप्पटीने भाव मिळतो आता तर औरंगाबाद, पुणे, मुंबई ठाणे येथून नागरिक खास ओर्डर देवून माजीपाला मागवत आहे यामुळे भाव व मार्केटिंग याची किंता मिटली व शैली शेतीने जमिनीचा पोत जपला जातो. उत्पादकतेत वाढ झाली, रासायनिक शेतीच्या तुलनेत फक्त दहा टक्के खर्च येतो असे व इतर अनेक फायदे असल्याने शेतकऱ्यांनी शैली शेतीकडे वळावे असे आवाहन त्यांनी यावेळी केले डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठातील प्राणीशास्त्राचे प्रा. डॉ. बी.बी. वायकर व शिवाजी कॉलेज कन्नडचे प्राचार्य डॉ. विजय भोसले यांनी वेळोवेळी केलेले सहकार्य व मार्गदर्शन यामुळे मला प्रेरणा मिळाली हे सांगायला जाधव विसरले नाही. अजय जाधव यांनी आपल्या शेती करण्याच्या पद्धतीत केलेलेल्या बदल व विविध प्रयोगामुळे त्यांना अनेक पारितोषिकांनी सन्मानित केलेले आहे व विविध विद्यापीठे शैलीविषयक परिस्वादात अनेकदा व्याख्यानासाठी आमंत्रित केले जाते या भेटीदरम्यान मंगेश जाधव, संतोष जाधव, गणेश पाडसवान, गणेश शिंदे, नजर शेख सह परिसरातील शेतकरी उपस्थित होते.

